

Austatud lugeja!

Osalesin veebruari alguses ühel õppejõudude nõupidamisel, kus muuhulgas arutati kaasuspõhise õppe, sh sellise eksamineerimise süsteemi eeliseid. Seminari kandvaks ideeks oli mõte, et kaasusi tuleb lahendada kindla metoodika järgi ja et hindamise kriteeriumiks ongi just selle metoodika järgimine. Õeldi välja, et juura pole oma olemuselt muud, kui lihtsalt matemaatika. Tunnistan, et see viimane mõte – juura samastamine matemaatikaga – ei ole mind seminari lõpust alates vabaks lasknud.

Lihtsustatult öeldes on matemaatika midagi, mis on seotud numbrite, valemite ja tehetega. Teades valemiteid ja osates arvutada, on meil võimalik jõuda õige vastuseni. Selliseni, mida on vaid üks. Ja nii lihtne see ongi!

Õigus on samuti süsteem, andes reeglid, kuidas üht või teist elulist situatsiooni lahendada. Otsime välja seadusesätte, mis reguleerib just meile huvi pakkuvat olukorda, ja leiame sellest samast sättest ka õigusliku tagajärje. Jällegi väga lihtne! Vaat et veel lihtsamgi veel kui matemaatika, sest valmid on kõik seaduses kirjas. Ole vaid mees ja otsi need sealt üles.

Me kõik teame, et ei juura ega matemaatika ole tegelikult kuigi lihtsad. Isegi kui me eeldame, et iga elulise situatsiooni jaoks on seaduses lahendus olemas (ja me peame seda eeldama), on selle lahenduse leidmine õigusrögastikust vahel tõeline kunst. Ja see ei ole vaid tänapäevale iseloomulik probleem, muidu ei oleks juristi amet nii vana. Matemaatika keerukusest ma ei räägigi: enamik koolis õpitud valemiteid on ununenud, isegi tavalisel 100 piiris liitmisel-lahutamisel kasutame me järjest enam kalkulaatorit kui oma pead.

Keerukus ei ole ületamatu argument. Õppida, õppida ja veelkord õppida, ning saamegi professionaali, kellel reeglid selged ja kes suudab leida lahenduse ka kõige raskemale ülesandele. Teoreetiliselt on see võimalik. Matemaatika ja juura keerukusest olulisem on küsimus ühest ja ainuõigest ülesandevastusest. Matemaatikas on see olemas, juura puhul ma seda päris ei arva. Miks? Matemaatikas on meil tehte kallale asumisel tavaliselt üpriski ükskõik, milline number tuleb vastuseks (kui me parasjagu just ei tegele oma palganumbri väljaarvestamisega). Juuras me tulemuse osas tavaliselt nii ükskõiksed ei ole. Isegi kohtunikul, kes on reeglina erapooletu, kujuneb vaidluspoolte ärakuulamisel oma seisukoht sellest, kuidas asja oleks õige lahendada. Õige mitte selle matemaatilises tähenduses, vaid selle inimlikus tähenduses – kuidas oleks asja õiglane lahendada. Võib-olla ma eksin, kuid arvan, et enamikul juhul hakatakse normi otsima oma õiglustunde kohase lahendi õigustamiseks.

Juba seda kirjutades kuulen ma kõrvus matemaatilise juura pooldajate hõikeid: just eelkirjutatu on see, mille pärast nende lähenemist tuleb õigeks pidada. Õigus kui väga subjektiivne kriteerium ei peaks olema esimene lahendusallikas, selleks peaks olema seadus, määrus, korraldus jne. Ka matemaatiline meetod ei tõrju ju õiglust kõrvale – kaasuse emotsioonivaba lahendust kontrollitakse õigluse argumendi kaudu. Ja kui lahendus ei ole õiglane, saadetakse mõni selle aluseks olnud norm põhiseaduslikkuse järelevalve lõugade vahele. Kõik õige. Kuid normi rakendaja on inimene. Inimene on nii Maali maalt, kes tunneb, et talle on liiga tehtud ja otsib seadusest abi; kes ei taha ometi uskuda, et seadus võib olla ebaõiglane. Inimene on advokaat, kes tunneb, et tema klienti on ebaõiglaselt koheldud ja püüab teda seaduses kirja pandu abil aidata. Ja lõpuks on inimene ka seesama kohtunik, kes ei suuda talaari kandes oma õiglustunnet kõrvale tõrjuda. Või ehk suudab? Äkki on ülikool võtnud eesmärgi õpetada tudengitele seda, kuidas õiglusenupp välja lülitada? Kuid kui siis sellisel uut tüüpi advokaadil või kohtunikul on matemaatiline ja igasugusest emotsioonist vaba lahendus käes, kas suudab ta kontrollida lahenduse õiglust? Ma kahtlen selles.

Positiivseid noote veeru lõpuks? Ma olen seda meelt, et me peame minema ülikooli inimestena ja tulema sealt inimestena. Oskus süsteemselt mõelda ei tohi inimest meis hävitada.

Katrin Prükk